

831575

MINISTERSTWO SPRAW WOJSKOWYCH

(SZTAB GENERALNY)

TAJNE

Warszawa, dn. 26. listopada 1921 r.

DO

Oddział II.

Nr 13201 /II. Inf/II/d/3

GENERALNEJ ADJUTANTURY NACZELNEGO WODZA

W W a r s z a w i e.

W załączeniu przesyłam do wiadomości odpis raportu Attache
Wojsk. P. P. w Belgradzie z 12/XI. 1921. Nr. 711.

1 załącznik:

Otrzymują:
Gen. Adjut. Nacz. Wodza
Gabinet Ministra
M. S. Zagr. Of. łączn.
Szef Szt. Gen.
Attache w Budapeszcie
Pr " Pradze
" Bukareszcie
" Paryżu

Szef Oddz. II. Szt. Gen:

Ppłk. p. d. Szt. Gen.

ADJUTANTURA GENERALNA
NACZELNEGO WODZA
831575
29. XI 1921 r.
Wpłynęło do ... 1921 r.
Wysłało do ... 1921 r.
Załączników

PILSUDSKI
INSTITUTE
ARCHIVES
New York

POŁOŻENIE MIĘDZYPARTYJNE

Powrót króla i Pasića do kraju dotychczas nie spowodował zażegnanie przesilenia gabinetu, gdyż nie przyszło do zgody między partją radykalną a demokratyczną. W dalszym ciągu istnieją antagonizmy wymienione w ostatnim raporcie tut. L. 638 dnia 14/X..

Partja radykalna, która dotychczas nie wyraziła jasnego stanowiska względem akcji Protića, a która choć demokratów wyeliminować z rządu, przez Protića kokietowała z opozycją /blok chorwacki, Radić i kleryki słowenscy/, obecnie obawia się, że starania Protića nie będą miały powodzenia, iż że z tego powodu może samą siebie narazić na szwank. Żądania poszczególnych partji chorwackich bowiem są zarówno w dziedzinie wewnętrznej jak i gospodarczej tak sprzeczne, że plany Protića /utworzenie jednej wielkiej opozycji/ mimo wszelkich ustępstw poczynionych przez niego nie dały dotychczas żadnego realnego rezultatu.

To też partja radykalna podjęła ponownie pertraktacje z demokratami i Prezydent ministrów Pasić zamierza przedłożyć królowi dymisję całego gabinetu, co jednak nazwać można jedynie aktem formalnym, gdyż uczyniono by to i bez wewnętrznych tarć z powodu złożenia przysięgi przez króla, który dopiero teraz stał się konstytucyjnym królem królestwa S.H.S.. Przy tej sposobności Pasić proponować będzie królowi ponowne powierzenie rządów blokowi radykalno demokratycznemu, który jednak prawdopodobnie wysunie częściowo innych kandydatów, a zależy to będzie od wyniku układów między partją radykalną a demokratyczną.

Oceniając krótko ewentualny wynik tych pertraktacji, twierdzą, że obie partje uczynią ustępstwa widząc, że w obecnej chwili tylko ten blok ma większość w "Skupstżynie".

POWRÓT KRÓLA

Niespodziewanie wrócił do kraju król Aleksander dnia 35 października to znaczy przed załatwieniem kwestji węgierskiej. Z rozmowy z marszałkiem dworu pułkownikiem Damjanovićem odniosłem wrażenie, że powodem tak długiej nieobecności króla była z jednej strony de facto jego choroba a z drugiej strony i poważna obawa przed atentatami. Dlatego to też za maskowano jego przyjazd przeróżnymi wiadomościami w prasie /podawanie przeróżnych terminów, komunikaty o jego zdrowiu/ i wykorzystano napięcie węgiersko-jugosłowiańskie, by mógł niespodzianie przyjechać do stolicy.

Dnia 30 października złożył przysięgę przed parlamentem. Wygląd i zdrowie króla dobre.

Następcą tronu wyznaczonym zostanie ks. Paweł, który przybył z królem, a którego tutaj już półoficjalnie traktują jako następcę.

POŻYCZKA ZAGRANICĄ

Wyjazd ministra skarbu KUMANUDJEGO do Paryża i Londynu celem zaciągnięcia pożyczki zagranicznej w wysokości 500 milionów frank. Franc. dotychczas nie miał realnego powodzenia. W Londynie zgodzono się na udzielenie pożyczki, lecz warunki mają być tak niekorzystne, że mimo daleko idących pełnomocnictw minister KUMANUDI nie mógł tychże przyjąć na własną odpowiedzialność i z tego powodu zatrzymał się w drodze powrotnej ponownie w Paryżu, by zabrać ze sobą i warunki Francji co do ewntualnej pożyczki tamże. Ostateczna decyzja zapadnie w Belgradzie ze strony gabinetu i parlamentu. Co do warunków angielskich, to Anglja żądała 8%, inwestycje tej pożyczki ^w kolejną adryatyckiej i zakupno wszelkich materiałów w Anglii, co przy różnicy tak wielkiej różnicy w walucie jest warunkiem bardzo ciężkim. Warunki francuskie są dotychczas nieznane.

P O Ł O Ż E N I E Z E W N E T R Z N E

Powrót ex króla Karola na Węgry zmobilizował opinie całego kraju w duchu wrogim jakimkolwiek restauracji Habsburgów. Po całym kraju zarówno w Starej Serbji jak i w prowincja^{oh} poaustriackich manifestowano przeciw Węgom. To też są wszelkie pogłoski o ewentualnym powstaniu w Chorwacji bezpodstawne. Agitatorzy węgierscy czynili wprawdzie usilne starania w tym kierunku rzucając w lewo i prawo wielkie sumy, były nawet i pewne odłamy polityczne jak frankowcy i część "chorwackiej zajednicy", które pracowały w tym kierunku na korzyść Węgrów, lecz należy podkreślić, że ogólna opinja i w tej prowincji stała po stronie rządu belgradzkiego.

To też zarządzona dnia 23/X.b.r. mobilizacja rdczni ków 1900, 1899 i 1898 odbyła się bez jakichkolwiek przeszkód. Zmobilizowano IV. armię t.z. Savską, Osjecką i Dravską Dyw., z których jednak pierwszych dwie skoncentrowano do dnia 30/X. na granicy węgierskiej w okolicy Osjeku i Belovar. Dalej zmobilizowano w I. armii Poticką i Dunavską Dyw. /skoncentrowano między Cisą a Dunajem / 6 pułk. kawalerji , oraz 6 pułk. staroserbskich Sumadijskiej i Drinskiej ~~dyw.~~ i Morawskiej Dyw. Kawalerję i 6 pułk. staroserbskich koncentrowano również między Cisą a Dunajem.

Kierunek operacji wojsk S.H.S. bowiem miał być: mniejszą siłą /25 do 30 tysięcy/ po prawym brzegu Dunaju, główną siłą /do 70 tysięcy/ zabezpieczonem skrzydłem ze strony Rumunji między Cisą a Dunajem w kierunku na Budapeszt.

Przyjęcie warunków przez Węgrów było powodem wstrzymania dalszej koncentracji dnia 5/XI., wstrzymania dalszej mobilizacji dnia 10/XI. a demobilizacja rozpocznie się prawdopodobnie około 16/XI..

Przy tej mobilizacji jedyną trudnością dla S.H.S. był brak strategicznej sieci kolejowej, umożliwiającej szybkie przesunięcie z Chorwacji nad Dunaj i do Wojwodine oraz poważny brak taboru kolejowego. Wiadomości te udzielił

mi pułkownik sztabu gen. były referent kolejowy RISTIĆ.
 Koleje z Zagrzebia na wschód bowiem są częściowo dwutorowe a w większej części jednotorowe, mające ogólny kierunek wprost Zagrzeb Budapeszt /celowo swego czasu przez rząd węgierski tak budowane by uzależnić Zagrzeb od Budapesztu/
 Nadto jest i Słowenia jedynie dwoma słabymi jednotorowymi linjami połączona ze wschodem państwa, mianowicie linja Ljubiana, Karlovac, Zagrzeb idąca przez teren górzysty co miejscami wywołuje konieczność używania dwóch parowozów, druga, Zidanimost, Zagrzeb również jednotorowa, którą to linję odbywa się cały ruch z zachodem i północą /z Francją z Włochami z Austrią i Czechosłowacją/.

Co do akcji politycznej spowodowanej powrotem Karola to przedstawia się ona następująco:

Zaraz po otrzymaniu tej wiadomości rada ministrów wyśtosowała za pośrednictwem M.S.Z. do Pragi i Bukaresztu notę wyrażając swoje stanowisko w tej sprawie t.z., że powrót Karola uważają za casus belli. Stanowisko Pragi w tej sprawie nie różniło się niczem od stanowiska Belgradu. Rumunja natomiast radziła umiarkowania i zwlekała z ostateczną odowiedzią chcąc poznać zapatrywanie Wielkiej Ententy.

⁹⁰ Porozumienia się z Pragą postanowiono zmobilizować pewną część armii stawiając równocześnie rządowi węgierskiemu następujące ultimatum:

- 1) wydalenie Karola i detronizacja wszystkich Habsburgów.
- 2) rozbrojenie Węgier:
- 3) wykonanie traktatu pokojowego w Trianon/początkowo chciano w ten sposób obalić postanowienia w Wenecji, obawiano się jednak konfliktu z Wielką Ententą i z tego powodu uznano postanowienia w Wenecji.
- 4) zwrot kosztów mobilizacji. / i od tego punktu odstąpiono na radę Wielkiej Ententy licząc jednak na to że i tak dojdą do zwrotu tych kosztów o ile by rząd węgierski nie przyjął tak zmodyfikowanych i przez

Wielką Ententy akceptowanych warunków/.

5) w sprawie rozbrojenia Węgier żąda Mała Ententa by w komisji kontrolnej w Budapeszcie zasiadali i przedstawiciele Rumunii, Czechosłowacji i Jugosławji.

Ostateczne ultimatum, przyjęte przez Wielką Ententę zawierało więc ustępy 1. do 3 i ustęp 5.

Po oficjalnym przyjęciu tych warunków przez rząd węgierski, po detronizacji Habsburgów, Mała Ententa uważa że osiągnęła swój cel i z tego powodu przystępuje do demobilizacji. Koszta Czechosłowacji obliczają w tut. kołach na miliard koron czeskich, koszta Jugosławji na 300 milionów denarów.

Węgry | W całej tej awanturze należy co do członków Małej Ententy podkreślić, że Czechosłowacja i Jugosławja wazeli kiemi drogami parły do zbrojnego wystąpienia, w której to pracy należy Pradze przypisać inicjatywę. W ten sposób chcia no pokryć zarówno koszta obecnej mobilizacji jak i wydat ków z powodu pierwszego powrotu. Jugosławja odzyskałaby zwrot wydatków przez okupację Baranji. Czechosłowacja przez powiększenie przyczółku mostowego Presburg i narzucenie korzystnych dla Czechosłowacji warunków tranzytu przez Węgry. Z tego powodu też Praga i Belgrad są zdania, że mimo pewnego poważnego sukcesu Mała Ententa poniosła w stosun ku do Wielkiej Ententy małe nie powodzenie. Rumunja nato miast, widząc stanowisko Koalicji, przeciwnej interwencji i nieustannie radziła umiarkowania, popierając jednak usilnie kroki dyplomatyczne swoich sojuszników.

O stanowisku poszczególnych państw Wielkiej Ententy istniała tutaj opinja, że Włochy popierają rząd Węgierski, który według wiadomości Węgier ~~liczył~~ nawet z ewen tualnem nie neutralnem stanowiskiem Włoch.

Stanowisko Anglii broniło zarzuty czynione przez Małą Ententę, iż przedstawiciele koalicji w Budapeszcie zbyt powierzchownie kontrolowali rozbrojenie armii węgierskiej i z tego powodu przeważnie Anglja przeciwna się temu,

by i Mała Ententa brała udział w tej kontroli. Zachowanie się Francji w tej kwestji komentowano w tut. kołach jako przychylnie i popierające żądania Małej Ententy.

Oświadczenie rządu Polskiego w kwestjach Habsburgów wywarło tut. bardzo przychylnie wrażenie, które i minister Trifković podkreślił w oficjalnym sprawozdaniu w parlamencie. Nadto i prasa tut. zycyliwie komentowała nasze stanowisko i ^{jak} twierdzi, że głosy prasy wysoce przesadzały nasz udział choć z tego wyciągnąć jaknajwiększe dla siebie korzyści i widać to ze sposobu komentowania oficjalnego oświadczenia naszego ministra w Belgradzie, w którym to komentarzu wymieniono nawet usilne poparcie realne ze strony Polski, co ^gbenajmniej nie leżało w słowach naszego oświadczenia. To też prasa węgierska i austriacka skorzystała z tomu prasy tut. by nam czynić zarzuty.

W końcu dodać należy, że zawarta Czechosłowacko Polska umowa polityczna komentowana została w tut. prasie bardzo przychylnie podając korespondencję z Pragi i komentując fakt ten jako wysoce ważnym wydarzeniem, mającym poważne znaczenie dla Słowianstwa wogóle.

Decyzja w sprawie granic Albanji wywołała w tut. prasie i tut. kołach wielkie niezadowolenie. Zabezpieczenie Doliny Moracy w okolicy Podgoricy, dalej korektura granicy w okolicy Prizren na korzyść Jugosławji, oraz przydzielenie Jugosławji szosy Debar Struga uważają za pokrzywdzenie Jugosławji i winią saka za to w pierwszym rządzie Włochów, którzy popierają stanowisko Angielskie w kwestji Niemieckiej tem samem zapewniły sobie głos angielski w kwestji albańskiej w której to kwestji jedynie Francja, tak twierdzą tut. koła stała po stronie Jugosławji.

Stanowisko rządu S.H.S. wobec tej decyzji jest jeszcze nie znane. Angielski Attaché Wojsk. twierdzi, że Jugosławja decyzję tą nie przyjmie i że w tym wypadku trudno będzie koalicji poprzeć rozstrzygnięcie to czynem, a jeszcze więcej ewentualna korektura na nie korzyść Włochów, a to tem bardziej iż Anglja i nadal potrzebuje Włochów w stosunku do Niemiec.